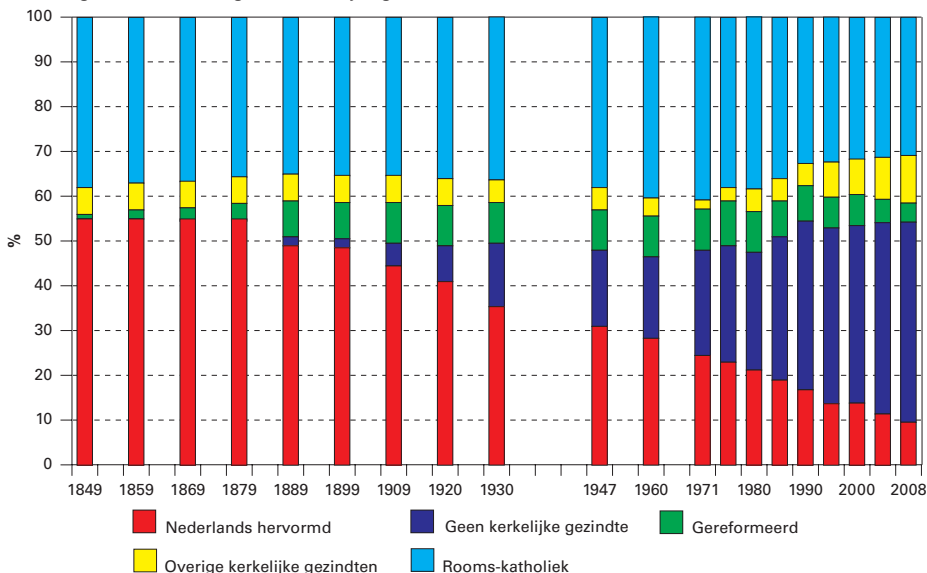

In de afgelopen eeuw is de samenstelling van de bevolking naar kerkelijke gezindte enorm veranderd. Terwijl nu vier op de tien inwoners aangeven zich niet tot enige kerkelijke gezindte te rekenen, kwam die categorie tot 1850 in het geheel niet voor. Rond 1920 kruiste maar een handjevol mensen in de volkstellingen die categorie aan. Toen behoorde circa de helft van de bevolking tot de Nederlands-hervormden. Nu is dat nog geen tien procent. De rooms-katholieken kennen een wat stabiel verloop evenals de gereformeerden. Moslims en hindoes/boeddhisten waren er in Nederland rond 1900 niet of nauwelijks. Ons land was aan het begin van de vorige eeuw een volstrekt christelijk land. Het behoren tot een bepaalde kerk was een belangrijke bindende factor. Vanaf de jaren 1960 veranderde de samenleving evenwel en zette de ontzuiling in. Nu gaan we nog maar sporadisch naar de kerk, wat niet wil zeggen dat religie geen rol meer zou spelen. In onze moderne samenleving is veel meer pluriformiteit gekomen op het gebied van zingeving en levensbeschouwing, en veel minder automatisme. Nog steeds doen zich echter opvallende verschillen gelden tussen de kerkelijke gezindten. Dit artikel geeft een overzicht.

Verdeling van de bevolking naar kerkelijke gezindte, Nederland, 1849-heden (in %)

Bron: CBS.

naar ineens acht procent, een percentage dat daarna vrij constant bleef, en pas het afgelopen decennium iets daalde.

De dalende trend voor de hervormden en de stijgende voor de onkerkelijken wil echter niet zeggen dat de groei van het aandeel mensen met geen kerkelijke gezindte alleen zou zijn veroorzaakt door de instroom van ex-hervormden. De veranderingen hangen immers ook samen met verschillen in de gezindtespecifieke geboorten- en sterftcijfers en met de in- en uitstroom van alle andere gezindten. Mede vanwege het relatief hoge geboortecijfer waren de rooms-katholieken in 1970 verhoudingsgewijs jong en was hun aandeel in de bevolking gestegen.

Ook het kerkbezoek veranderde in de afgelopen eeuw. Helaas zijn daarover pas vanaf 1971 cijfers. Toen ging nog 37 procent minstens één keer per maand naar de kerk of een godsdienstige bijeenkomst, in 2008 was dat nog maar 19 procent. We mogen veronderstellen dat dat percentage aan het begin van de vorige eeuw aanzienlijk hoger lag. Nu is dus minder dan een op de vijf ingezetenen een regelmatige kerkbezoeker, maar nog steeds voelen de meeste mensen zich op een of andere manier aangetrokken tot een kerk of godsdienstige levensbeschouwing.

Regionaal

De zojuist beschreven trends van de verschillende kerkelijke gezindten zijn ook regionaal terug te vinden. In de tabel is per provincie vermeld hoe de bevolking over de gezindten is verdeeld: de landelijke verdeling blijkt het resultaat te zijn van nogal uiteenlopende regionale patronen. Zo was het noorden overwegend Nederlands-hervormd, terwijl nu een groot deel van de bevolking geen kerkelijke gezindte heeft en de gereformeerden relatief sterk zijn vertegenwoordigd. Rooms-katholieken vinden we niet alleen in het zuiden, waar zij nog steeds een ruime meerderheid vormen maar ook in het oosten van het land. Daar zijn zij inmiddels sterker vertegenwoordigd dan de hervormden maar minder sterk dan de niet-kerkelijken.

demodata

NEDERLAND IN 40 JAAR NIDI: 1970-2010

Anno 1970 telde Nederland 13,0 miljoen inwoners (1970: kindertal 2,75; levensverwachting 73,7). Tussen 1970 en 2010:

- Werden 7,6 miljoen kinderen geboren
- Kwamen 5,0 miljoen mensen te overlijden
- Migreerden 4,1 miljoen mensen naar en 3,1 miljoen uit Nederland
- Werden 3,6 miljoen huwelijken gesloten en 1,1 miljoen echtscheidingen uitgesproken.

Anno 2010 heeft Nederland 16,6 miljoen inwoners (2009: kindertal 1,79; levensverwachting 80,6).

Van de bevolking van 18 jaar en ouder rekende 58 procent zich anno 2008 tot een kerkelijke gezindte of levensbeschouwelijke groepering: 29 procent tot de rooms-katholieke, negen procent tot de Nederlandse Hervormde Kerk, vier procent is gereformeerd, en zes procent behoort tot de Protestantse Kerk in Nederland. Daarnaast is vier procent islamiet en geeft zes procent aan zich betrokken te voelen bij een 'andere kerk of levensbeschouwelijke groepering'. Onkerkelijk noemt zich 42 procent. Opvallend is dat dit percentage sinds begin jaren 1990 nauwelijks meer is veranderd.

In de afgelopen eeuw zijn dus de trends voor de Nederlands-hervormden en de mensen zonder kerkelijke gezindte het meest opvallend, aangezien zij min of meer stuivertje wisselden (zie de figuur). Aanvankelijk was de daling van de hervormden vooral toe te schrijven aan het uittreden vanaf 1886 van een grote groep, de Nederduitsch-gereformeerden, die zich in 1892 verenigde met een groot deel van de christelijk-gereformeerden. Hierdoor groeide het aandeel gereformeerden tussen 1879 en 1889 van ruim drie

Ook in Utrecht en in Noord- en Zuid-Holland halen de rooms-katholieken het hoogste percentage onder de kerkelijken. In Zeeland zijn dat nog altijd de hervomden. De drie westelijke Randstedelijke provincies zijn echter goeddeels ontkerkelijk. Hetzelfde geldt voor de relatief jonge provincie Flevoland. Hoe stedelijker iemand woont, des te groter is de kans dat hij of zij zich niet tot een kerkelijke gezindte rekent en zelden of nooit naar de kerk gaat (behalve wellicht als toerist).

Maatschappelijke aspecten

Uit recent CBS-onderzoek blijkt dat de diverse geloofsgroepen zich op tal van aspecten onderscheiden. Allereerst zijn er verschillen in leeftijd, geslacht en opleiding. Relatief gezien hebben van de vrouwen er meer een kerkelijke gezindte en gaan er meer ter kerke dan van de mannen, ouderen meer dan jongeren en lager opgeleiden meer dan hoger opgeleiden.

Al naar gelang de kerkelijke gezindte zijn er voorkeuren voor bepaalde politieke partijen. Gelovigen stemmen vaker confessioneel en gaan ook tamelijk trouw naar de stembus. Verder zijn er verschillen in demografisch gedrag: niet-gehuwd samenwonen, trouwen, uit elkaar gaan en kinderen krijgen. De invloed van het geloof op de leefsituatie en het kindertal is de afgelopen decennia echter wel veel kleiner geworden en zo ook de verschillen tussen de gezindten. Niet trouwen en kinderloosheid komen vooral voor bij mensen zonder kerkelijke gezindte. Een ander opvallend verschil is dat een grotere affiniteit tot een kerkelijke groepering gepaard gaat met meer sociale contacten, meer hulp aan anderen, meer betrokkenheid bij organisaties en zich meer inzetten als vrijwilliger. Niet-gelovigen zijn veel minder vaak lid van verenigingen dan gelovigen. Het doen van vrijwilligerswerk en het bieden van hulp aan anderen zijn belangrijke pijlers van sociale cohesie. Dat geldt vooral voor protestanten. Ook vragen (bepaalde) gelovigen vaker aandacht voor waarden en normen, zoals het tegengaan van verloederding van de samenleving, en aandacht voor respect in het met elkaar omgaan, alsook voor vraagstukken rond euthanasie, het winkelen op zondag en de hoogte van de subsidies voor ontwikkelingshulp. Andere verschillen, zoals in gezonde leefstijl (overgewicht, roken, en drinken), in pilgebruik, in arbeidsparticipatie en inkomen, hangen waarschijnlijk meer samen met verschillen in sociaaleconomische status dan met verschillen in kerkelijke gezindte.

LITERATUUR:

- Beets, Gijs (1989), Kerkelijke gezindte. In: *Maandstatistiek van de bevolking*, 37(10), pp. 32-33.
- CBS (1981), *Kerkelijke gezindte*. Deel 3 van serie A van de 14^e Algemene Volkstelling annex woningtelling 28 februari 1971. Den Haag: Staatsuitgeverij.
- Schmeets, H. en R.J. van der Bie (red.) (2009), *Religie aan het begin van de 21ste eeuw*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Bidden voor de maaltijd, Wieringermeer 1940.

Foto: Collectie SPAARNESTAD PHOTO/Associated Correspondents/
Fotograaf onbekend.

Verdeling van de bevolking naar kerkelijke gezindte, provincies, 1920, 1960 en rond 2003 (iedere regel=100%)

		Geen gezindte	Nederlands-hervormd	Rooms-katholiek	Gereformeerd	Islam	Overig *
Groningen	1920	11,2	58,0	5,7	19,5		5,6
	1960	29,1	39,2	6,7	20,4		4,6
	2003	58,9	12,9	6,3	14,7	2,5	4,7
Friesland	1920	13,0	52,3	7,0	21,7		5,9
	1960	24,2	38,2	8,0	24,1		5,5
	2003	47,9	18,5	7,6	18,4	1,9	5,7
Drenthe	1920	4,6	70,0	6,2	15,5		3,7
	1960	15,8	56,7	6,9	15,8		4,9
	2003	48,6	23,1	9,6	12,6	1,7	4,4
Overijssel	1920	4,8	53,1	27,6	10,0		4,5
	1960	14,8	37,3	31,8	12,7		3,4
	2003	34,7	19,7	26,6	10,0	4,5	4,5
Flevoland	2003	53,5	10,1	13,6	11,7	6,0	5,1
Gelderland	1920	2,7	51,5	36,1	6,4		3,3
	1960	9,4	40,2	39,3	8,0		3,2
	2003	35,2	21,8	27,9	7,6	4,0	3,5
Utrecht	1920	5,5	47,7	31,7	9,5		5,5
	1960	16,5	35,7	32,0	11,1		4,7
	2003	43,7	16,5	20,7	8,4	7,0	3,7
Noord-Holland	1920	17,0	34,3	27,2	6,5		15,0
	1960	36,7	20,1	30,6	6,6		5,9
	2003	57,8	7,3	19,8	3,5	8,3	3,3
Zuid-Holland	1920	8,4	50,6	24,0	10,7		6,2
	1960	23,3	36,4	25,3	11,1		3,9
	2003	46,0	16,1	18,0	7,1	8,3	4,5
Zeeland	1920	2,7	52,8	25,7	12,2		6,5
	1960	7,9	43,1	26,7	20,0		2,3
	2003	36,4	23,8	20,8	12,3	2,3	4,4
Noord-Brabant	1920	0,4	7,8	89,1	2,0		0,6
	1960	2,0	6,3	89,0	2,0		0,8
	2003	24,2	4,3	64,4	1,8	4,5	0,8
Limburg	1920	0,6	3,1	94,6	0,5		1,3
	1960	1,1	2,9	94,4	0,6		1,0
	2003	14,8	1,4	78,4	0,7	3,5	1,2
Nederland	1920	7,8	41,2	35,6	9,1		6,4
	1960	18,3	28,3	40,4	9,3		3,6
	2003	40,7	13,1	30,4	6,7	5,7	3,4

* In 1920 en 1960 inclusief 'Islam'.

Bron: CBS.